

ELITA ȘI COMUNITATEA ROMÂNEASCĂ DIN ALBA IULIA ÎN PRIMELE DECENII ALE SECOLULUI AL XX-LEA. SPICUIRI DIN TIPĂRITURI ȘI DOCUMENTE DE EPOCĂ (I)

Gabriela Mircea*

Abstract: *This study is based on investigation and valorization, in modern manner of interpretation, of some new documents referring to creation and activity of Reading and Singing Society of Romanian Citizens and Artisans from Alba Iulia (Reuniunii de cetire și cântări a economilor și meseriașilor români din Alba-Iulia) (set up in 1901) and some book donations made to the Library of Society, that got in the funds of the Museum's Library from Alba Iulia; proper documentary sources and books themselves, seen as reference points for current lectures in the epoch, and donation notes and handwritten or stamped bookplates, extremely interesting for the background of the age. This research does not focus on editing documents referring to the past of the Society, but on putting in the limelight local involved personalities, detailing about their economic, social, cultural and even traditional engagement in the context of habits belonging to social, everyday behavior of the respective period and autoimposed self discipline to activate both in the economic field, for one's, familial or community's welfare and in the cultural one, by education of the self and community, following national principles and new demands of the period.*

Personalities in connection with establishment and activity of the remebered Society, followed until the Union from 1 December 1918, and subsequently to the respective moment, until the third decade of the XXth century, are revealed by diverse documentary information which recreates, partially of course, a whole disappeared period and world, reprofiling local history also from the perspective of Romanian element, not at all to be neglected in the social picture of the settlement.

In this study, emphasis is laid on underlining the relations concerning elite-Romanian local community, on the attempt of demonstrating once more the fact that existed towards the end of modern period, at the beginning of the XXth century a strong affinity of intellectuals towards fate of the community, of lower condition and vice versa, affinity of the latter towards the first, respectively unity of action, with economic, cultural and consolidation connotations of national idea. Those involved in animating economic, social, cultural and local artistic life within the Society are not insignificant, amongst them being indentified valid personalities, both of local and national value and it is interesting to reveal also some aspects of the relations that these animators of local economic and spiritual life had with representatives of economic, administrative and cultural „elite” of the other cohabiting ethnic groups from Alba Iulia of the first decades of the XXth century.

Keywords: Elite, picture, intellectuals, community, spiritual life.

Ca peste tot, în localitățile mai importante din Transilvania, cu nuclee de populație românească relativ consistente, la începutul secolului al XX-lea, mai precis

* Muzeograf la Muzeul Unirii, Alba Iulia; e-mail: peace_gabi@yahoo.com

în 1901, s-a întemeiat și la Alba Iulia *Reuniunea de cetire și cântări a economilor și meseriașilor*. Noua asociație avea îndeosebi menirea de-a promova, dintr-o perspectivă aprofundată (nu atât extensiv, cât intensiv), manifestările culturale *poporale* (cum se numeau atunci) și de-a contribui, în ultimă instanță, la perfectarea coeziunii interne a națiunii, la nivel mijlociu și de bază. Inițiativele și manifestările sociale, nu numai culturale, ci și cele cu implicații economice, ale *inteligenței* românești aveau ecou și modelau, mai mult sau mai puțin, însăși temelia ansamblului social românesc al vremii. Exista, în condițiile politice de atunci, defavorizante pentru români, o osmoză și o conlucrare puternică intelectualitate-popor, cimentată atât prin acțiunile culturale ale *Astrei*, desfășurate în zona Alba Iuliei, de trei decenii bune¹, cât și prin cele politice, supuse la un examen general nedorit, dar impresionant prin solidaritatea exemplar articulată deja la scara întregii Transilvanii, cu prilejul procesului *memorandiștilor*.

Inițiativa și realizarea din 1901 erau, în mod evident, o emanație a ideologiei *Astrei* (în mod concret, a liderilor locali ai Despărțământului VIII, Alba Iulia, al *Astrei*, întemeiat încă din 1870), știut fiind faptul că au existat de la începuturile ființării *Asociațiunii* preocupări pentru ridicarea economică și culturală a întregii națiuni române transilvane, inclusiv pentru organizarea ei mai adecvată și mai eficientă pe temeuri profesionale, cu scopul clar conturat al redresării stării sale economice, culturale și de conștiință. *Reuniunea* albaiuliană reprezenta o altă formă instituționalizată de manifestare a românilor din zonă, de data aceasta raportată numai la populația românească a orașului (ceea ce însemna o restrângere a zonei de jurisdicție, comparativ cu cea a despărțământului *Astrei*), prin care se dubla de fapt organismul zonal al *Astrei*, dându-i-se profunzime mai mare, la nivelul unei așezări omenești importante a Transilvaniei vremii respective, cum era Alba Iulia.

Antecedente semnificative referitoare la organizarea profesională, economică, politică și culturală a meseriașilor, sodalilor și ucenicilor români au fost deja semnalate în bibliografie la Sebeș² și ar fi putut exista nu numai o succesiune a evenimentelor respective, Sebeș – Alba Iulia, ci, probabil, chiar un paralelism (dar la Muzeul din Alba Iulia nu am găsit documente în acest sens, urmând să ne extindem cercetările înspre Direcția Județeană Alba a Arhivelor Naționale, unde ar putea fi identificate noi surse de informare), pentru că, de fapt, românii sebeșeni, care par a fi avut un avans de câteva decenii în strădania de-a se organiza pe temeuri profesionale, de divertisment și culturale, nu și-au legalizat Reuniunea, decât tot în 1901, ca albaiulienii înșiși.

Lăsăm la o parte, deocamdată, demersurile legale care au fost, cu necesitate, făcute, în vederea obținerii aprobării funcționării asociației culturale a economilor și meseriașilor români din Alba Iulia, deși ne interesează care a fost de fapt temeiul său

¹ Vezi Nicolae Josan, *Înființare și activitatea Despărțământului Alba al Astrei până în 1900*, „Apulum”, XXVII-XXX, 1990-1993, p. 377-442.

² Ion Raica, Gheorghe Fleșer, *Prima organizare a meseriașilor și comercianților din Sebeș: reuniunea „Andreiana”*, „Apulum”, XIV, 1976, p. 473-481; Ioachim Lazăr, *Documente inedite despre „Reuniunea de cântări din Sebeș*, „Apulum”, XXVII-XXX, 1990-1993, p. 443-456.

legal de organizare (subiect care va fi abordat ulterior), pentru că nu dispunem încă, nici în acest sens, de documentația aferentă.

Astfel, rederulând în mare evenimentele, suntem actualmente în măsură să afirmăm că la începutul secolului al XX-lea, în ultimele zile ale lunii septembrie 1901, s-a trecut și la Alba Iulia în mod concret la organizarea *Reuniunii de cetire și cântări a economilor și meseriașilor*, după ce demersurile legale fuseseră făcute încă din cursul lunii aprilie a aceluiași an.

Statutele Reuniunii, adoptate la Alba Iulia în 16 aprilie 1901³ și aprobate la Budapesta cu începere din 1 iunie 1901, sub numărul 48.860 al Ministerului de Interne și sub semnătura secretarului de stat Gullner⁴, relevau structura și modul de funcționare al organizației asociative respective, motiv pentru care este util să le trecem în revistă stipulațiile.

Din același izvor documentar aflăm că primul secretar al *Reuniunii* a fost medicul albaiulian Alexandru Fodor, avându-l ca secretar pe Ioan Pampu, semnăturile celor doi figurând pe *Statutele* amintite, ei fiind doar doi dintre reprezentanții la vârf ai celor doritori să se asocieze, în acest mod, în Alba Iulia vremii respective. Este de presupus, de asemenea, că cei doi lideri ai intelectualității locale, meseriașilor și economilor au jucat un rol important în inițierea demersurilor pentru legalizarea funcționării asociației culturale, profesionale și de întrajutorare economică reciprocă a celor care doreau să se înscrie în *Reuniune*, pentru că altfel nu ar fi fost aleși în fruntea sa. Un rol important în acest sens vor fi avut, în mod deosebit, și *membrii fondatori* ai asociației, precum și *unii dintre primii membri ordinari și onorari*, dacă nu chiar toți cei implicați, din ultimele categorii invocate.

Din titulatura *Asociației* lipsea denumirea de *român/ românesc*, ceea ce este simptomatic pentru atmosfera politică a epocii, respectiv pentru atitudinea reală față de asociațiile realizate pe criterii naționale, care nu erau oficial agreate, putând fi totuși întemeiate prin eludarea sau eschivarea formală de la folosirea unor termeni naționali manifești, ca în cazul asociației avute în vedere. Sub acest aspect, este de relevat diplomația de care liderii locali albaiulieni au dat dovadă, acceptând denumirea evazivă a organizației, sub forma de *Reuniunea de cetire și cântări a economilor și meseriașilor din Alba-Iulia*. Oricum asociația românilor, care erau majoritari în oraș, era reprezentativă pentru întreaga urbe, ceilalți conlocuitori (intelectuali, proprietari, comercianți, meșteșugari, economi de alte naționalități) neavând, nu din punct de vedere economic, ci, sub aspect numeric, forța și, probabil, nici interesul, pentru a se asocia în același mod.

Deși în titulatură se eluda apartenența națională a asociației, ea a fost o *asociație națională*, culturală, profesională și de întrajutorare economică a *românilor* din Alba Iulia, fiind antrenate categoriile sociale ale entității respective, de la bază la vârf sau invers. Este de presupus din start și faptul că unii dintre locuitorii români de atunci ai

³ *Statutele Reuniunii de cetire și cântări a economilor și meseriașilor din Alba Iulia*, (*infra: Statutele Reuniunii ...*), Blaj, Tiparul Seminarului greco-catolic, 1901, p. 8.

⁴ *Ibidem*.

orașului nu avuseseră subsidii suficiente și nici preocupări speciale în acest sens, dată fiind condiția lor socială joasă, pentru a se număra printre membrii ordinari sau ajutători, sau cu un rol onorific mai important în cadrul asociației respective, rămânând neincluși în structura sa organizatorică.

Scopul preconizat al noii *asociații* locale, pentru care s-a și primit drept de funcționare legală, era, în mod manifest⁵, cel *cultural* și de *agrement public*, respectiv, obiectivul principal vizat fusese înființarea unei *casine*, a unei *biblioteci* „corespunzătoare trebuințelor membrilor”⁶ (și sub acest deziderat sunt strecurate, bine voalat, interesul cultural național și calitatea românească a asociației și asociațiilor, pentru că toate cărțile din Bibliotecă au fost românești), precum și acela de-a se înființa un *cor vocal*⁷.

Mijloacele financiare din care urmau să ființeze *Casina*, *Biblioteca* și *Corul* erau: *taxele* anuale în bani ale membrilor, *donățiile* și *încasările* realizate din sumele percepute cu ocazia petrecerilor comune ale membrilor și a reprezentațiilor artistice organizate de către *Reuniune*, pentru delectarea și educarea publicului românesc al orașului⁸.

Caracterul național românesc al asociației răzbătea însă din Paragraful 4 al Capitolului I al *Statutelor*, deoarece, în cadrul acestuia, se specifica, fără reticențe: „*Reuniunea în redactarea proceselor verbale, în actele sale oficiale și în discutarea chestiunilor, ce cad în cercul său de activitate - se va folosi de limba română.*”⁹

Din cine urma a se constitui Reuniunea? Din: 1. *membri fondatori („fundatori”)*, care erau dispuși să susțină organizația cu suma de 50 de coroane, plătibile, jumătate la intrarea în *Reuniune* și restul în decurs de 1 an (se subînțelegea, credem, că ei nu donau anual suma respectivă, pentru a-și reînnoi calitatea de membri fondatori activi, contribuția lor constituind și așa un suport financiar remarcabil, de statutul respectiv putându-se bucura doar cei cu o relativ semnificativă dare de mână)¹⁰; 2. *membri ordinari*, care se puteau înscrie în *Asociație* pentru cel puțin 3 ani și urmau să plătească o taxă de 4 coroane anual (vezi Paragraful 6 al Capitolului al II-lea), ceea ce însemna 12 coroane pentru un ciclu de 3 ani¹¹; 3. *membri ajutători*, care plăteau doar jumătate din taxa membrilor ordinari, respectiv câte 2 coroane anual (6 coroane, pentru un ciclu de câte 3 ani, dar pentru ei nu era obligatoriu ciclul de 3 ani)¹²; 4. *membri onorari*, care erau aleși de *Adunarea generală* pe viață și nu erau obligați să plătească vreo taxă.

⁵ Exista cu siguranță și un scop nemanifest și acela era cel național, care avea în vedere redresarea situației materiale, culturale și spirituale a membrilor națiunii române transilvane.

⁶ *Statutele Reuniunii...*, p. 1 (Capitolul I, intitulat *Numele, scopul și mijloacele*, Paragraful 2).

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, p. 2.

¹⁰ *Ibidem*, p. 2 (Capitolului al II-lea, Paragraful 5).

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

Restanțierii urmau a fi somați legal pentru plata sumelor neachitate, de către *comitetul* de conducere a asociației, doar dacă nu își achitaseră obligațiile bănești, la care se angajaseră, prin înscrierea lor în *Reuniune*, pe parcursul unei jumătăți de an¹³.

Se ordonau prin *Statut* totodată modul și regularitatea perceperii taxelor, dar arareori s-au respectat datele prevăzute pentru achitarea ratelor anuale ale taxelor respective¹⁴, conducerea *Reuniunii* somându-i permanent pe restanțieri să-și achite obligațiile bănești, la care se angajaseră prin intrarea în asociația respectivă.

Se reglementau și drepturile și îndatoririle membrilor.

Drepturile membrilor erau oarecum restrictive, chiar elitiste, pentru că de dreptul de a citi „foile” (îndeosebi publicațiile românești), la care urma să se aboneze *Reuniunea*, la sediul acesteia, respectiv la *Casina* proprie, urmau să beneficieze numai membrii fondatori, cei ordinari și onorari, ca de altfel și de dreptul de a împrumuta cărți de la bibliotecă și de-a cânta în cor¹⁵, nefiind menționați în acest sens membrii ajutători, care plăteau și ei taxe, e drept, pe jumătate decât membrii ordinari, dar care păreau a fi excluși de la manifestările specificate, cel puțin prin stipulațiile *Statutului*, dacă nu și în mod practic!

Cei mai importanți membri ai *Reuniunii* erau cu siguranță cei *ordinari*, între care se și institua egalitatea în drepturi și obligații, și care aveau de fapt forța de decizie exclusivă și dreptul de-a fi aleși în funcțiile de conducere ale asociației, membrii fondatori, onorari și ajutători beneficiind doar de drept de vot consultativ¹⁶ și neputând (se impune să admitem, ca o consecință logică) fi aleși în funcțiile amintite.

Interesantă este porțița care se deschidea pentru creșterea în importanță a membrilor fondatori, care doreau să beneficieze de prerogativele celor ordinari, categoric superioare, sub aspect decizional, prin care se specifica: „Dacă vreun membru fondator vrea să se folosească de toate drepturile membrilor ordinari, trebuie să se înscrie și ca membru ordinar”¹⁷, ceea ce însemna plata unei taxe anuale suplimentare de 4 coroane.

Cine putea fi membru ordinar? Orice locuitor din Alba Iulia și împrejurimi, „cu trecut nepătat”, care se obliga să plătească taxa de 4 coroane anual¹⁸, din nou eludându-se apartenența națională și, în virtutea stipulației respective, au fost coopțați să intre în asociație și unii membri cu nume neromânesc, maghiari din Alba Iulia, cum se va observa din cele prezentate ulterior. Inclus în *Reuniune*, fiecare membru ordinar era obligat să se supună *stipulațiilor statutului, regulamentului de uz intern și hotărârilor comitetului*, precum și să ia parte la *adunările generale*, ceea ce constituia suma obligațiilor sale primordiale¹⁹.

Membrii de orice fel ai *Reuniunii* își pierdeau statutul prin deces, renunțare de bună voie, neachitarea taxelor sau excluderelor de către *Adunarea generală*²⁰.

¹³ *Ibidem*, p. 2 (Capitolul II, Paragraful 7).

¹⁴ Acestea erau 31 ianuarie, 30 aprilie, 31 iulie și 31 octombrie.

¹⁵ *Statutele Reuniunii...*, p. 3 (Capitolul III, Paragraful 8).

¹⁶ *Ibidem*, p. 3 (Capitolului III, Paragraful 9).

¹⁷ *Ibidem*, p. 3 (Capitolul II, Paragraful 9).

¹⁸ *Ibidem*, p. 2 (Capitolul II, Paragraful 5).

¹⁹ *Ibidem*, p. 3 (Capitolul III, Paragraful 10).

²⁰ *Ibidem*, p. 3.

Structura organizatorică a *Reuniunii* era simplă. Ea era constituită din două organisme principale: *Adunarea generală* și *Comitetul de conducere al Reuniunii*²¹.

În aceeași manieră, oarecum prea energică, de reliefare a rolului primordial jucat în cadrul *Reuniunii* de către *membrii ordinari*, se stipula faptul că *adunarea generală*, care putea fi *ordinară* sau *extraordinară*, era compusă exclusiv din *membrii ordinari*. Ea era convocată de către președintele *Reuniunii*, *adunările ordinare* ținându-se obligatoriu la începutul și sfârșitul anului, respectiv în prima jumătate a lunii ianuarie și în ultima jumătate a lunii decembrie, iar cele *extraordinare*, ori de câte ori era nevoie, la solicitarea *Comitetului*, compus din *12 membri* cu funcții de conducere²². Atribuțiile *Adunării generale* erau esențiale: alegea oficialii și membrii *Comitetului* (cei 12); examina raportul despre manifestările și starea financiară a asociației, stabilea bugetul, pe baza raporturilor *Comitetului*; „absolvea” *Comitetul*, ceea ce însemna probabil că îi valida activitatea, inclusiv sub aspectul corectitudinii operațiunilor financiare și al gestionării banilor comuni; putea modifica *Statutele asociației* sau *Regulamentul de ordine interioară*; putea dispune desființarea *Reuniunii*²³. Un alt aspect, elitist oarecum, dar și democratic, într-un anume fel, era acela că *Adunarea generală* nu era validă decât dacă întrunea jumătate din membrii săi, la o primă convocare, iar în cazul în care nu întrunea procentul respectiv, peste o săptămână putea fi convocată din nou, ea fiind validă indiferent de numărul participanților²⁴. Dat fiind faptul că membrii ordinari aveau obligația stipulată prin statut de-a nu lipsi de la adunările generale, este de presupus că disciplina lor nu constituia o problemă.

Comitetul Reuniunii se alegea pe o perioadă de 3 ani, fiind constituit din: *președinte*, *vicepreședinte*, *secretar*, *casier*, *bibliotecar* și ceilalți membri ai comitetului, fiecare cu atribuțiile sale²⁵. Din comitet a făcut parte, putem considera, și *dirijorul corului*.

Dar să prezentăm câteva momente și aspecte ale constituirii și trecutului *Reuniunii* albaiulienae.

Un număr de **125 membri** ai săi, fondatori, ordinari și ajutători (sau, probabil, toți cei incluși în lista respectivă fuseseră membri ordinari?), au cotizat inițial, începând din 28 septembrie 1901, primul fiind chiar președintele noii asociații locale, Alexandru Fodor, pentru constituirea unui capital de bază, care urma a fi depus la o bancă și de la care a pornit de fapt întreaga mișcare reunionistă albaiuliană. În 29 septembrie au mai cotizat 23 de membri, pentru ca lista membrilor ordinari, întemeietori ai asociației, să crească progresiv, în 29 octombrie existând 85 de cotizanți, în 3 noiembrie – 90, la începutul anului 1902 – 99 membri, în 27 februarie 1902 – 122 membri, iar ulterior să se mai adauge 3 membri²⁶.

²¹ *Ibidem*, p. 4 (Capitolul IV, Paragraful 11).

²² *Ibidem*, p. 4 (Capitolul IV, Paragrafele 12-13).

²³ *Ibidem*, p. 4-5 (Capitolul IV, Paragraful 14).

²⁴ *Ibidem*, p. 5 (Capitolul IV, Paragraful 15).

²⁵ *Ibidem*, p. 5-6 (Capitolul IV, Paragrafele 18-23).

²⁶ Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, Colecția de Documente, (*infra*: MNUAI, CD), doc. 3698.

Dintre cei 125 cotizanți inițiali, doar 20 au contribuit de la început cu câte patru coroane (în total 80 de coroane), după cum urmează:

1. **Dr. Alexandru Fodor**²⁷, medic, contribuie în 28 septembrie 1901 cu patru coroane – este primul donator; 2. **Ioan Anghel**²⁸; 3. **Ioan Onițiu**; 4. **Iosif Cirlea** (cu siguranță **Țârlea**); 5. **Ioan Cirlea**²⁹; 6. **Ignat Borza**³⁰; 7. **Anton Cricovan**³¹; 8. **Iosif Grecu**; 9. **Simion Moldovan** din Maieri³²; 10. **George Filip**³³; 11. **Dr. Ioan Marciac**³⁴ (locuia pe strada Sfântului Mihail); 12. **Nicolae Meteșan**; 13. **Anton Mureșan**; 14. **R.(?) Muntean**; 15. **Vasile Man**; 16. **Laurean B. Iancu**, care și-a așternut semnătura pe document cu specificația *m. p.*; 17. **Florian Rusan**³⁵, locuia în Maieri și era protopopul ortodox al locului; 18. **Ioan Pufu**, *comerciante Brasiovu*³⁶; 19. **Nicolae Anca**; 20. **Simion Micu**.

Un număr de 26 cotizanți au dat doar câte 2 coroane, desigur într-o primă repriză, pentru că toți erau membri ordinari și aveau obligația de a plăti o taxă anuală de 4 coroane (în total 52 coroane): 1. **T. Lobonțiu**; 2. **P. S. Cirlea**- comerciant; 3. **Ioan Pampu**; 4. **Ioan Marcu**; 5. **Vasile Balint**; 6. **Doroteu Cinbulca**; 7. **Gheorghe Groza**; 8. **Nicolae Pleșa**; 9. **Nicolae Pop**; 10. **Gheorghe Pleșa** din Lipoveni; 11. **Valy Velican** (locuia pe strada Bisericii Reformate); 12. **Nicolae Cucui**; 13. **Nicolae Șerdean**; 14. **Vințan Ionuț** (își scrisese numele cu ortografie maghiară *Janutz*); 15. **Daniel (Danil) Lupu**; 16. **Demetriu Pop** (Prater); 17. **Teodor Murgău**; 18. **Nicolae Cado**; 19. **Gheorghe Vințan**; 20. **Nicolae Timbus**; 21. **Ioan Șara**, preot la Corna; 22. **Ioan Botta**, sergent în pensiune; 23. **Ștefan Popescu** din Totoi; 24. **Pavel Roșca**; 25. **Nicolae Nistor** (scrisesse de fapt *Nestor officialu*); 26. **Enea Pop Bota**, preot la Șard.

²⁷ A fost membru al Marelui Sfat Național ales prin Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, alături de avocatul albaulian Ioan Pop, protopopul Ioan Teculescu, dr. Ioan Marciac, avocatul Zaharia Munteanu. Despre rolul său în organizarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia vezi *Alba Iulia 2000*, p. 423 (a făcut parte din comitetul care s-a ocupat cu încartiruirea participanților).

²⁸ A fost membru ordinar și al Despărțământului Alba Iulia al Astreii, în 1897-1898 (vezi Nicolae Josan, *op. cit.*, p. 414, Anexa 16).

²⁹ Apare, ca proprietar, și ca membru ordinar al Despărțământului Alba Iulia al Astreii, în 1897-1898 (vezi Nicolae Josan, *op. cit.*, p. 147, Anexa 16).

³⁰ Tatăl savantului Alexandru Borza.

³¹ Ospătar din Alba Iulia.

³² Simeon Moldovan, proprietar, apare ca membru ordinar al Despărțământului Alba Iulia al Astreii, în 1897-1898 (vezi Nicolae Josan, *op. cit.*, p. 414, Anexa 16).

³³ Îl găsim pe *advocatul* George Filip membru ordinar al Despărțământului Alba Iulia VIII al Astreii, în 1884, cu o taxă solvită de 7 florini și 25 creițari(?). Vezi Nicolae Josan, *op. cit.*, p. 407, Anexa 12. El este membru ordinar al Despărțământului Alba Iulia, și în 1897-1898, vezi Nicolae Josan, *op. cit.*, p. 414, Anexa 16).

³⁴ Membru al Marelui Sfat Național de la Alba Iulia. Vezi și *Alba Iulia 2000*, p. 423. Apare și ca membru ordinar al Despărțământului Alba Iulia al Astreii în 1897-1898 (vezi Nicolae Josan, *op. cit.*, p. 414, Anexa 16).

³⁵ Preot ortodox, probabil și protopop, în 1901. În 1897-1898 îl găsim ca membru ordinar al Asociațiunii Astra, Despărțământul Alba Iulia, alături de protopopul Simion Micu.

³⁶ Probabil avea vreun magazin la Alba Iulia (ceea ce pare mai puțin probabil) sau doar aducea mărfuri aici, pentru a fi vândute de alți negustori, sau avea rude în oraș, sau, oricum, contacte culturale personale cu intelectuali ai locului și a ținut să contribuie la întemeierea asociației.

Restul cotizanților, 79 la număr, au contribuit cu câte 1 coroană (suma adunată fiind, în mod automat, de 79 coroane), iar lista lor conținea următoarele nume: 1. **Iosif Pancu**; 2. **Gregor Mureșan**; 3. **Iacob Tulburean**; 4. **Ioan Drâmbărean**; 5. **Nicolau Drâmbăreanu**; 6. **Ioan Tatu**; 7. **Petru Gherman**; 8. **Antonie Drâmbărean**; 9. **Cornel Muntean**; 10. **Vasile Bimbian**; 11. **Nicolae Todoruț**; 12. **Ioan Szirb** (Sârbu); 13. **Gheorghe Chirilă**; 14. **Aurel Nicoară**; 15. **Nicolae Benga**; 16. **Nicolae Dușa**; 17. **August Butariu** (probabil mai degrabă *Rotariu*); 18. **August Cinbulca**; 19. **Ioan Gyulai**; 20. **Cornel Cirlea**; 21. **Andrei Demșa**; 22. **Traian Novac**; 23. **Augustin Plej** (sau *Ples* sau *Pleş*); 24. **Augustin Batenzan**; 25. **Zevedei Driavan** (?); 26. **Ioan Man**; 27. **Absolon Bistrițean**; 28. **Gheorghe Ieneșel** (nume de familie scris cu grafie maghiarizantă *Jonesielu*); 29. **Covaci Nitene** (scris *Kovács Nitene*); 30. **Banathy** (sau, probabil, **Barathy**) **Székely Istvan**; 31. **Bljoth** (de fapt **Roth**) **Gyula**, fodrász (frizer); 32. **Anghel Roșca**; 33. **Carol Homolay**; 34. **Masztics Elek**; 35. **Ioachim Dănilă** (Maieri); 36. **Petru Ordea** (domiciliat în Șanț, 28); 37. **Iulius Teмиșan**; 38. **Ioan Cormos**; 39. **Lukacs Doboka**; 40. **Iov(?) Grecu**; 41. **Ioan Moldovan**; 42. **Misandan(?)**, poate **Alisandru Roșca** (semnătură greu de citit); 43. **Gheorghe Totoian**; 44. **I. Roșca**; 45. **Constantin Spinean**; 46. **Teofil Cricovean**; 47. **Antoni Pop** (din Bucerdea Vinoasă); 48. **Nicolae Truță**; 49. **Iuliu Moldovan**; 50. **Nicolae** (Nicolaus) **Ditrăn**; 51. **Ioan Câmpeanu** (denumit, se pare, și Haszabura); 52. **Iulian Anghel**; 53. **Ioan Pamfile** sodal; 54. **Anton Filipescu**, preot Hăpria; 55. **Ioan Gyurka**, comerciant; 56. **Nicolae Câmpean**; 57. **Ioan Cricovean**; 58. **Gheorghe Cricovean**; 59. **Ioan Muntean**; 60. **Vasile Totoian**; 61. **Gheorghe Gherasim**; 62. **Silvestru Oprean**; 63. **Teodor** (scris *Thodor*) **Bucur**; 64. **Ilie Roșca**; 65. **Cornel Fetița** (numele de familie scris de fapt *Fetitia*); 66. **Ioan Vințan**; 67. **Ioan Popa**; 68. **Lorch Andras**; 69. **Breitenbed Antal**; 70. **Gheorghe Bărbăntan** tânărul; 71. **Ioan Mărginean** junior; 72. **Victor Pop**; 73. **Giorgio Codruta**; 74. **Avram Stoian**, paroh ortodox la Oarda de Sus; 75. **Ludovic Luca**³⁷; 76. **Gheorghe Nicolae Bimbea** sodal; 77. **Ștefan Macarie**; 78. **Iosif Baci**; 79. **Remus Balomiri**.

Astfel, se poate admite că suma inițială cu care a pornit activitatea *Reuniunii* a fost de **215 coroane**, rezultate dintr-o primă tranșă de cotizații percepute din 28 septembrie 1901 și până la începutul lunii martie 1902. Suma nu reprezenta decât o parte din capitalul cu care s-ar fi putut începe, dacă toți membrii ordinari ar fi depus, dintr-odată taxa anuală obligatorie de 4 coroane, ceea ce observăm că nu s-a întâmplat însă (și pe lista inițială a celor 125 de cotizanți, cel puțin un număr de 93 dintre ei sunt cu siguranță *membri ordinari*, ceea ce ar fi ridicat automat numai contribuția lor anuală la 372 coroane), urmând ca aceștia să-și completeze depunerile, până pe la începutul lunii iunie 1902.

³⁷ Apare ca asesor al Agenturii comunale Alba Iulia a Despărțământului Alba Iulia al Astei, în anii 1884-1887, de fapt în 1887. Vezi Nicolae Josan, *op. cit.*, p. 409 (Anexa 14).

Cel mai vechi act, din colecțiile Muzeului Unirii, referitor la *Casina* română din Alba Iulia este o chitanță, din 30 decembrie 1901 (anul nu este foarte clar scris), emisă de magazinul lui *Lobstein Samuel* din Alba Iulia. Se făcea atunci o achiziție în valoare de 9 coroane, pe seama nou înființatului așezământ, denumit *Romanische Cassina*³⁸. Titulatura firmei era *Lobstein tesverek Gyula - Fehérvár*, deasupra termenului *tesverek* (frații), fiind scris caligrafic *Samuel*, semn că în acel moment doar Samuel Lobstein gestiona afacerea de familie. Chitanța imprimată a fost completată de însuși proprietarul magazinului, conform semnăturii sale, dar textul este greu de restabilit, din cauza scrisului necaligrafic. Sunt de asemenea semnale că în 21 - 25 octombrie 1903 *Casina* funcționa cu siguranță, de vreme ce se plăteau 8 coroane, pe seama sa, frizerului („fodrász”) *Váczy Zsigmond* din Alba Iulia³⁹. În 7 iunie 1903 a avut loc o manifestare culturală publică a *Reuniunii*, deoarece, colateral, se plăteau 4 florinți, de fapt 8 coroane, lui *Roth Gyula*⁴⁰, și el frizer albaulian, ca *Váczy Zsigmond*. Este remarcabil faptul că ultimul frizer amintit figura pe lista membrilor ordinari ai *Reuniunii*, cotizând în prima tranșă de contribuabili ai organizației respective, ceea ce relevă legăturile sale realmente speciale cu liderii locali ai românilor. Bani au fost achitați în 10 iunie același an, chitanța a fost verificată ulterior de *Nicolae Plesia*, în calitate de *controlor*, cum se și intitula, funcție destul de însemnată în conducerea *Reuniunii*, controlorii fiind, se poate considera, membri ai *Comitetului Reuniunii*⁴¹.

Ni-l putem imagina pe frizerul *Roth Gyula*⁴² ca pe un frecventator al *Casinei* române din oraș, cel puțin în anii 1901-1903, ca pe un posibil jucător de cărți, biliard sau șah, în compania românilor, alături de care se simțea bine și le căuta compania. Sau, eventual, chiar îi putea observa mai bine infiltrându-se printre ei, pentru că și serviciile de siguranță internă ale epocii își vor fi avut observatorii lor. Oricum, în faza actuală de cercetare, este evident doar faptul că frizerul amintit a răspuns pozitiv invitației românilor de-a întemeia *Reuniunea*, ca *membru ordinar* și contribuabil, ceea ce constituie o interesantă situație, câtă vreme celălalt frizer important albaulian al epocii, *Váczy*, nu a consimțit, se pare, să se implice în același mod, ceea ce, probabil, i-a diminuat, pe moment, clientela română, deloc neglijabilă în oraș, care se va fi orientat mai mult decât până atunci înspre proaspătul membru al *Reuniunii*.

Iar în legătură cu participarea și implicarea unor neromâni în acțiunea de inițiere, fondare și funcționalizare a *Reuniunii* albauliene amintite, este demn de a fi relevat faptul că printre membrii săi ordinari, din 1901-1902, figurează un număr de 6 - 8 persoane de acest tip, împreună cu *Roth Gyula*, dintr-un total de 125 de persoane implicate, ceea ce corespunde unui procent destul de mare, considerăm noi, de 6 - 6,4 %. Detaliul

³⁸ MNUAI, CD, doc. 3699/ 3.

³⁹ MNUAI, CD, doc. 3699/ 1.

⁴⁰ Pe ștampila aplicată numele pare a fi *Róth*, nefiind clară prima literă, dacă e R sau B, iar semnătura autografă este *Kotl* (sic!) *Gyula*, dar probabil este vorba despre *Róth Gyula*, personaj pe care îl cunoaștem deja.

⁴¹ MNUAI, CD, doc. 3699/ 5.

⁴² Figurează pe lista inițială a membrilor *Reuniunii*, din 1901-1902, la poziția a 62, ca membru ordinar, care a cotizat cu o coroană, numele său fiind greu de transcris după semnătura sa originală, *Bljoth Gyula* (transcris astfel, cu greu, de noi), putând fi foarte bine, cum ni se pare realmente de acceptat, *Roth Gyula*.

amintit relevă un grad de conlucrare bun al organizatorilor români cu reprezentanți ai celorlalte etnii din oraș (maghiari, germani, sau, mai puțin, evrei, cei din urmă apărând doar în postura de furnizori de anumite produse, pe seama *Casinei* sau *Bibliotecii Reuniunii*). Numele acestor susținători ai românilor implicați, din considerente economice desigur, sunt următoarele: **Joanu Gyulai**, care totuși pare a fi român, pentru că a semnat cu numele de botez *Joanu*, ceea ce un ungur nu ar fi făcut, numele lui de familie fiind în mod evident maghiarizat; **Banathy** sau poate **Barathy Szekely Istvan**; **Roth Gyula**; **Carol Homolay**; **Masztics Elek**; **Lukacs Doboka**; **Jone Gyurka**, comerciant, care și el putea fi român, probabil maghiarizat, simțind totuși nevoia să-și spună și să semneze, în contextul dat, cu prenumele *Jone* și nu *Janos*; **Lorch Andras**.

În 7 noiembrie 1903, se încasau 5 coroane și 54 fileri, din *taxa pentru biliard și cărți de joc*, banii fiind strânși de către Silvestru Ciumbrudean⁴³. Era evident că accesul în *Casină* și practicarea unor jocuri de societate nu erau gratuite. Cu puțin timp înainte, în 1 noiembrie 1903, stil nou, economul Silvestru Ciumbrudean era remunerat cu 24 de coroane, pentru serviciul efectuat în contul *Reuniunii*, pe parcursul lunii octombrie 1903⁴⁴, ceea ce relevă faptul că el avea atunci o funcție de conducere în cadrul asociației, deși nu părea a fi decât un simplu orășean care trăia din grădinărit, respectiv un *econom*. El era un fel de ajutor de contabil al *Reuniunii* (poate *controlor*; era cu siguranță membru al Comitetului), dar nu era totuși *cassariu*, ceea ce echivala oarecum cu denumirea actuală de contabil. Același personaj procura 1/ 2 stânjeni de lemne, în 10 decembrie 1903, pentru uzul *Reuniunii*, semn că activitățile se desfășurau și iarna, îndeosebi cele ale *Casinei*, adică jocul de șah, biliard și cărți, discuțiile politice și comentarea ultimelor știri din publicațiile românești și străine ale vremii etc. De data aceasta, controlor al actului respectiv a fost George Vințan⁴⁵. Probabil, se desfășurau curent, inclusiv iarna, și activitățile *Bibliotecii* și *Corului*. Tot atunci s-au mai dat 160 fileri tăietorului lemnului respective⁴⁶. Totuși în 1903 Silvestru Ciumbrudean nu era casier, deși el încasa îndeobște banii obținuți din taxa pe biliard și cărți, pe care îi vărsa însă altei persoane, respectiv *cassariului* propriu-zis al *Reuniunii*, cum a fost de fapt situația în cazul unei sume de 5 coroane și 20 fileri, depuse în 1 decembrie 1903. Același personaj primea ca salariu sau, în limbajul epocii, „*selariu de bedel*”, 24 de coroane pentru luna august, conform chitanței de mână a beneficiarului sumei respective, Silvestru Ciumbrudean, din 1 septembrie 1903⁴⁷, ceea ce ne facem să întrebăm dacă el nu era atunci chiar președinte al *Reuniunii*, succedându-i în funcție lui Alexandru Fodor (?), răspunsul aproximativ, pe care suntem oarecum în măsură să îl formulăm fiind negativ, deoarece, în aceeași perioadă, un alt membru al *Reuniunii*, cu funcție de conducere, August Cîmbulka, primea un salariu identic. *Cassariu*, sau casier al *Reuniunii* era în 1903 Iosif Roman, el dându-i orologierului *Ioane Cricovean* 50 de

⁴³ MNUAI, CD, doc. 3700/ 5.

⁴⁴ MNUAI, CD, doc., 3700/6..

⁴⁵ MNUAI, CD, doc. 3700/ 7.

⁴⁶ MNUAI, CD, doc. 3700/ 8.

⁴⁷ MNUAI, CD, doc. 3700/ 10.

fileri în 17 martie 1903, pentru „o cheie la orologiul de la Casina”⁴⁸. În 1 noiembrie 1903, același personaj, Silvestru Ciumbrudean, confirma primirea salariului său, cuvenit pentru luna octombrie același an, tot de 24 coroane⁴⁹. Remarcăm și faptul că funcțiile de conducere erau remunerate din banii comuni ai *Reuniunii*, ceea ce pentru unii dintre deținătorii lor mai puțin avuți, recrutați dintre *economi*, va fi constituit o binevenită sursă de câștig.

În contul lunii ianuarie 1903 primea același salariu de 24 de coroane, din partea casierului *Reuniunii*, August Cinbulka, conform chitanței sale de mână, din 1 februarie 1903⁵⁰, ca de altfel și pentru luna mai a aceluiași an, 1903⁵¹. O parte a salariului care i-a revenit pe parcursul anului 1905 lui August Cinbulka a fost următoarea: în cursul lunii septembrie, când *Casina* s-a mutat din vechiul local, în apropierea birtului lui Nicolae Pleșea, antenumitul ar fi trebuit să primească doar 14 coroane, iar pentru lunile octombrie-noiembrie-decembrie, câte 24 coroane, deci în total 86 de coroane, din care însă în realitate, conform chitanțelor introduse de casier în *Ratiocin*, nu a primit decât 62 coroane, el solicitând, în 31 martie 1906, restanța de 24 de coroane⁵². Tot 24 de coroane, primea același August Cinbulka în 30 noiembrie 1906, ca salariu pentru luna care tocmai se încheia⁵³. Putem presupune că suma respectivă, de 24 coroane lunar, se achita membrilor comitetului, prestația celor cu funcții de conducere și responsabilități financiare fiind recompensată cu destulă generozitate, se pare, din fondul comun. S-ar contura și ideea că în perioada menționată August Cinbulka a putut îndeplini chiar funcția de președinte al *Reuniunii*, în condițiile în care ea nu va fi fost onorifică (fiind exercitată de personalități cu dare de mână, în genul primului președinte cunoscut, Alexandru Fodor), deși el pare a fi fost doar membru al comitetului.

Tot în 1903, în 8 martie, se cumpăra 1 *Lampendorcht* (fitil de lampă), cu 40 de fileri, de la firma *Úveg, Porzellan és Lámpa/ Glas, Porzellan @ Lampen, Weidlinger C.* din Alba Iulia, chitanța fiind verificată ulterior de Nicolau Pleșa, tot în calitate de controlor⁵⁴, pentru uzul *Casinei* române.

Este desigur semnificativ faptul că în 21 aprilie 1903 se cumpăra un dulap de bibliotecă, în valoare de 56 coroane, de la *Rothe Ernő*, din Alba Iulia⁵⁵, ceea ce relevă luarea de măsuri pentru organizarea *Bibliotecii Reuniunii* și depozitarea cărților, semn că și activitatea *Bibliotecii Reuniunii* debutase cu succes, existând un stoc relativ apreciabil de cărți, care se impunea a fi păstrat în bune condiții, în mobilier adecvat.

⁴⁸ MNUAI, CD, doc. 3700/ 11.

⁴⁹ MNUAI, CD, doc. 3700/ 6.

⁵⁰ MNUAI, CD, doc. 3700/ 12.

⁵¹ MNUAI, CD, doc. 3700/ 13.

⁵² MNUAI, CD, doc. 3700/ 14.

⁵³ MNUAI, CD, doc. 3700/ 15.

⁵⁴ MNUAI, CD, doc. 3699/ 9.

⁵⁵ MNUAI, CD, doc. 3699/ 10.

Tot în cursul aceluiași an, respectiv în 30 decembrie 1903, se elibera *Reuniunii* o chitanță redactată, nota bene, în limba română, pentru înrămarea unei Icoane, de către *Rubinstein B.*, din Alba Iulia; de fapt cel care a scris chitanța era Jozsef Rubinstein⁵⁶, un întreprinzător albaiulian, probabil evreu, dispus să scrie o chitanță în limba română, pentru uzul unei organizații culturale române. În 8 iunie 1903, căpitănia orașului Alba Iulia îi eliberează o chitanță, pentru 4 coroane achitate, pe seama *Reuniunii*, lui Iosif Roman⁵⁷. Desigur are o relevanță aparte faptul că o chitanță de mână, din 9 iunie 1903⁵⁸, în valoare de 20 coroane, era eliberată, pe seama *Reuniunii*, de Haas Vilmos, proprietarul *Hotelului Europa* din Alba Iulia⁵⁹.

Din cele relatate anterior observăm faptul că întemeierea *Reuniunii* române din Alba Iulia a animat un numai viața economică a urbei, ci și cea mondenă, contribuind la înviorarea raporturilor cu meseriașii și comercianții de alte etnii din oraș. Sfera achizițiilor făcute pe seama ei s-a extins chiar înspre capitala imperiului. O factură a fost completată în 28 martie 1904, la *Heindrich Jacobi* din Viena, în valoare de 80 coroane⁶⁰, dintre care 3 coroane au fost achitate de către un membru al asociației, *Ioan Tatu*, conform notiței: *Tath solv. 3 cor.*

Biblioteca Reuniunii funcționa în 1904, deoarece se păstrează o chitanță de mână în legătură cu achitarea sumei de 3 coroane 70 fileri pentru cumpărarea unui volum, anume „*Operile lui N. A. Bogdan*”, semnată în 13 ianuarie 1904 de către Silvestru Oprean, „bibliotecar”, în persoana sa avându-l, putem admite, pe primul bibliotecar cunoscut al *Reuniunii*⁶¹. În 27 ianuarie 1906, *Cricovan Antone* făcea o achiziție de la Volcz Bálint, proprietar de tipografie și papetărie din Alba Iulia (firma era *Volcz Bálint*/

⁵⁶ MNUAI, CD, doc. 3699/ 11.

⁵⁷ MNUAI, CD, doc. 3699/ 12,

⁵⁸ MNUAI, CD, doc. 3699/ 13.

⁵⁹ Al cărui mic pliant publicitar merită a fi transcris, pentru reconstituirea atmosferei de epocă, din Alba Iulia începutului de secol: *HOTEL/ EUROPA/ SZÁLLODA/-* în stânga: *felső rangú szálloda/ 30 utcai szobával/ 2 koronától feljebb/ villanyos világítás/ sal együtt. Telefon/ Ep?erem, Kavéház/ Mersékelzt Arak/ Haas Vilmos/ SZÁLLODA;* în dreapta: *Hotel I Ranges/ 30 Zimmergassensalig?/ von 2 Kronen aufwärts/ ind. electr. Beleuchtung/ Telefon Speise-/ Saal Kafeehaus/ Civile Preise/ Wilhelm Haas/ Hotelier/.* Dedesupt: *Kereskedelmi utazóknak különösen alkalmas/ szálloda. 30 szoba 1. Kor., 60 fillértől feljebb/ villanzos világításal./ Fürdőszobak. Ismert legjobb konyha! Tiszta borok./ Kitiünő ágyak. Mérsékelzt árak./ Haas Vilmos/ szállodás./ Hotel Europa, Karlsburg./ Specialhotel für die Herren Geschäfts-/ Reisenden. Mit 30 Zimmer von 1 Kron. 60 hell/ aufwärts, inclusive elektrischer Beleuchtung./ Badezimmer, Bestbekannte Kühe! Reine Weine./ Vorzügliche Betten. Biligste Preise./ W. Haas/ Hotelier/ 150984.*

⁶⁰ MNUAI, CD, doc. 3699/ 16.

⁶¹ MNUAI, CD, doc. 3700/ 1. Interesant este faptul că notița respectivă, de mână, s-a scris pe verso-ul unei *Admonițiuni* tipărite, tipizate, acest tip de muștrări fiind trimise membrilor care nu își achitau cotizațiile anuale, cu textul: *Admonițiune/ P. T. Domn.../ în calitate de membru al Reuniunii de cetire și cântări a/ eomilor și meseriașilor din Alba Iulia ești prin aceasta rugat/ a achita taxa cu care p. t. D-Ta ești în restanță pe anul.../ fiind constrins comitetul în caz contrar, a face us de § 7 (§7 sună: Comitetul decide acusa legală în contra membrilor restanțieri, pre basa cărei cassariul capetă/ imputernicire de acusator. Acusa însă să pôte face numai la acel cas, dacă membrul respectiv a rămas în restanțe/ cel mult cu 1/ 2 de an./ Comitetul e îndatorat a provoca înainte pe restanțieri/ din Statele Reuniunii./ Alba Iulia.....190<1>& Comitetul.*

KÖNYVNYOMDA és PAPIRKERESKEDÉSE/ Gyulafehérvárt/), în valoare de 6 coroane, pe seama *Reuniunii*⁶², probabil tot pentru nevoițele *Bibliotecii*. Tot Antonie Cricovan, ospătar în Alba Iulia și membru ordinar al *Reuniunii*, dona cărți din biblioteca personală, în același an 1904, conform însemnărilor și ex-libris-urilor lăsate pe filele mai multor exemplare din fondul de bază al Bibliotecii documentare a Muzeului din Alba Iulia.

Anumite piese de mobilier erau procurate pe spesele *Reuniunii* în 16 aprilie 1904, de la firma *Baumann Arnold*, în valoare de 180 coroane, respectiv 20 „Stück gebogene Sessel”, a câte 4 coroane fiecare, în total suma ridicându-se la 80 de coroane; 4 „Stück runde Tische mit gedr. Füßen u. grüner Wichsl”, în valoare de 52 coroane; 1 „Stück vierechiger Tisch mit Lad u. grüner Wichsl”, în valoare de 14 coroane; 1 „Stück Tisch 200/ 80 lang, ohne Lad u. grüner Wichsl” în valoare de 14 coroane; 6 „Mtr. Kleiderrechen”, a câte 2 coroane fiecare, în total 12 coroane. Din totalul respectiv s-au scăzut 41 coroane, 60 fileri „Zahlbar bei der Lieferung”, iar la rest s-au adăugat 6 coroane și 52 fileri „Interessen auf 6 monate”, rezultând în final suma: 144 coroane, 92 fileri⁶³. Tot de la firma respectivă, care avea o fabrică de mobilă la Aiud, *Hermann @ Baumann*, se păstrează un bilet explicativ, cu un frumos antet, emis la Alba Iulia în 16/ IV 1904.

Din 12 septembrie 1905 se păstrează altă chitanță, a firmei *Fuchs Nándor* din Alba Iulia, în legătură cu o cheltuială de 2 coroane, 88 fileri, făcută din nou pe seama „Casinei Meseriașilor” din localitate, care a fost achitată atunci. Se cumpăraseră 7 metri de „giolgi”, la câte 40 de fileri metrul, și 1 „kurz galviz” în valoare de 8 fileri, suma totală achitată fiind, așa cum s-a mai specificat, de 2 coroane, 88 fileri⁶⁴.

În 1905 se încasau 15 coroane și 68 fileri „ca bani de biliard și cărți” de către Nicolae Pleșea, care preda banii *Casierului Reuniunii*, conform unei *Contrachitanțe* de mână, scrisă cu cerneală neagră: *Contra Cuitantie! / Despre 15 corone si 68 fileri scrie/ cinsprezece corone si 68 fileri care/ summa s'a incasat ca banii de biliard/ și carți si cu zioa de azi se da/ D-lui Casariu alu Reuniunei spre adm/ nistrarie.-/ Alba Julie in 31 Mai 1905/ Nicolau Plesia!*⁶⁵. În 5 februarie 1905 se cumpărau, se pare, 2 jocuri de cărți de la *Weiss Bérnát*⁶⁶, în valoare de 2 coroane și 8 fileri, chitanță verificată și ea, probabil în cursul aceleiași, de către Ignat Borza⁶⁷.

În 1906 s-a ținut cu siguranță un spectacol de teatru, grație inițiativei și participării unor diletanți locali, conform *programului* manifestării respective, pe spatele căruia se notaseră și cheltuielile suplimentare, de organizare, făcute cu acel prilej: *„Lumini...20 fileri/ Prăjituri...40 fileri/ Cocardi...4 coroane/ Caiete și altele...*

⁶² MNUAI, CD, doc. 3699/6.

⁶³ MNUAI, CD, doc. 3699/ 14.

⁶⁴ MNUAI, DC, doc. 3699/ 2.

⁶⁵ MNUAI, CD, doc. 3700/ 4.

⁶⁶ MNUAI, CD, doc. 3701/ 19. Titulatura completă a firmei era *KÖNYV. PAPIR, IRÓ- ÉS JÁTÉK-ÜZLETÉBÖL. GABONAKERESKEDÉS./M. KIR. OSZT. SORSJEGYEK ÁRUSÍTÁSA.*

⁶⁷ MNUAI, CD, doc. 3701/ 19.

I coroane”, în total 5 coroane și 60 fileri, în data de 24 februarie 1906, adnotația respectivă fiind făcută de către T<raian> Novac⁶⁸, care putea fi la vremea respectivă casierul *Reuniunii*. Programul manifestării respective a fost următorul: I. recitarea poeziei *Balcanul și Carpatul* de Vasile Alecsandri de către Augustin Pleșa; II. *Momentul „Anecdote de Speranță”*, prezentat de Simion Petrașcu; III. Recitarea poeziei *O viață* de Zaharia Bârsan, de către Augustin Pleșa; IV. Reprezentația teatrală cu *Peatra din casă/ Comedie cu cântece într-un act de V. Alisandri* (sic!), cu următoarea distribuție: „Căminarul Grigoriu Pilciu...Dl. Simeon Petrașcu/ Comisul Nicu, fiul său...Dl. Petru German/ Cocoana Zamfira, văduvă...D-șoara Mărioara German/ Marghiolița, fiica ei...D-șoara Silvia Jeneșel/ Leonil, vărul Marghioliței...Dl. Traian Novac/ Herr Franz Birman, doctor...Dl. Nicolae Apolzan/ Ioana, Țiganca...D-șoara Anna German/ Un fecior...Dl. Nicolae Răcuci.”

O notă de plată, de pe verso-ul unei jumătăți de invitație-program, se referă, se poate crede, la unele costuri colaterale presupuse de o reprezentație teatrală a *Reuniunii*, care a avut loc la o dată necunoscută: „Notă/ șpagat...2° fileri/ cuie...30 [fileri]/ doi copii...1 [coroană]/ caiete de role...50 [fileri]/ [Summa:] 2 [coroane]/ A. Pleșa- cu cerneală neagră și dedesupt, cu creion negru P. German.”⁶⁹ Din jumătatea păstrată a programului rezultă că *Producțiunea artistică* a Reuniunii Meseriașilor urma să aibă loc sâmbăta<...>, președinte al *Reuniunii* era Ioan Teculescu și vicepreședinte Dr. Camil Velican, iar *cassar* Antoniu <...>; prețul de intrare la locurile de categorie I era de 2 coroane, iar la ultima categorie locul de stat era de 80 fileri. Biletele se puteau procura de la *Librăria Fridrich Schäser*, iar seara de la *Cassă* (prin persoanele implicate, manifestarea pare a fi ulterioară anului 1906). Programul artistic a fost urmat de dans, iar în pauze s-au prezentat *Călușierul și Bătuta* și „*cântece*” cu *trâmbița prezentate de Dl. Mihail Angel*⁷⁰.

Observăm și care era nucleul de animatori ai vieții artistice locale, manifestată în limba română, el fiind constituit și din următorii diletanți teatrali, care erau cu necesitate și membri ordinari ai *Reuniunii* sau ai familiilor acestora, așa cum prevedeau *Statutele*: Simion Petrașcu, Petru Gherman, Mărioara Gherman, Silvia Ieneșel, Traian Novac, Nicolae Apolzan, Ana Gherman, Nicolae Răcuci și poate Mihail Anghel.

Reuniunea a fost abonată la „Gylafehérvári Hirlap”, cel puțin în 1907⁷¹, conform unui bilet-abonament intitulat *GYULAFEHÉRVÁRI HIRLAP KIADÓHIVATALA/ ELÖFIZETÉSI NYUGTATVÁNY*, prin intermediul căruia se abonau numerele din trimestrele I-II ale anului 1907, respectiv pe perioada ianuarie-iunie, cu suma de 4 coroane, achitate în data de 16 decembrie 1906.

⁶⁸ MNUAI, Doc. 3699/ 4 verso, cu creion negru, sub o chitanță de mână, redactată în limba maghiară, de același frizer-spițer albaulian menționat anterior, Vaczy Zsigmond, în aceeași dată de 24 februarie 1906.

⁶⁹ MNUAI, CD, doc. 3700/ 3.

⁷⁰ MNUAI, 3699/ 4.

⁷¹ MNUAI, CD, doc. 3699/ 8.

În 29 martie 1906 era reparat, cu o coroană, orologiul de perete din localul *Reuniunii*, de către George Cricovean „orologier și membru al Reuniunii”, chitanța de mână respectivă fiind verificată de către Ignat Borza, tatăl savantului Alexandru Borza, care consemna operațiunea și semna frumos: „vidi Borza”, cu creion chimic⁷².

Conform unei aviz poștal din 26 aprilie 1907 s-au plătit 12 coroane pentru numere ale „Gazetei de Transilvania”⁷³. Tot în același an, în 26 aprilie 1907 se plăteau 16 coroane pentru numere ale revistei „Tribuna”, Arad⁷⁴, precum și 12 coroane pentru „Lupta” de la Budapesta⁷⁵, în 10 mai 1907, 98 coroane pentru „Direcțiunea Gimnazială” de la Brad⁷⁶, iar în 21 ianuarie 1907, 2 coroane și 68 fileri pentru „Telegraful român”, de la Sibiu⁷⁷, ceea ce pune în lumină, parțial, publicațiile românești ale vremii, care se citeau la *Casina* română din Alba Iulia. În legătură cu acești din urmă bani, 2 coroane și 68 fileri, s-a purtat o corespondență între Administrația „Telegrafului român” din Sibiu, anume între Tipografia și Librăria Arhidiecezană, reprezentată de M. Gabor și Teodosiu Lobonțiu, din Alba Iulia, în numele *Reuniunii*, din care reiese că banii respectivi constituiau o restanță pentru anul 1905. Tot în legătură cu restanța de plată la abonamentul la „Tribuna”, pe adresa *Casinei române* din Alba Iulia sosea o solicitare de achitare, de la Arad, trimisă în 10 septembrie 1906 și sosită la destinație a doua zi, în 11 septembrie⁷⁸. Din aceasta deducem că *Reuniunea* a fost în mod curent abonată la prestigioasa tipăritură a vremii⁷⁹.

Despre atmosfera manifestărilor culturale și artistice albaiuliene ale *Reuniunii*, din 1907, există o mărturie indirectă oarecum, pentru că nu îl putem identifica ușor pe expeditorul unei cărți poștale, păstrată în arhiva asociației respective⁸⁰. Cartea poștală a fost expediată din Szászsebes, în 8 martie 1907, de către cineva care semnează Tavi, probabil o rudă a destinatarului ei, care a fost Octavian Simtion, cleric absolut și învățător din Alba Iulia, textul fiind următorul: „Tați dragă! După petrecania admirabilă din Alba Ju-/ lia, cu chiu și vai ajunsărăm acasă destul de bine!/ Vezi nu uita de arangiasă lucrul, cât să poate mai/ curând «ich bin plaite» știi tu, ce înseamnă, și/ Te rog să' mi trimiți partitura dela latina ginte și/ Brumărelul, apoi critica concertului, carea va/ apărea de sigur și în foaia ungurească din A. Julia/ și acel număr Te rog să mi-l espediezi. Cine va face raportul concertului? Spune postei sau altei/ persoane mai marcante! De altcum poate ne vom revedea, cât mai curând! Salută cunoscuții!/ Te sărută, Tavi/”⁸¹.

⁷² MNUAI, CD, doc. 3700/ 2.

⁷³ MNUAI, CD, doc. 3701/ 1.

⁷⁴ MNUAI, CD, doc. 3701/ 2.

⁷⁵ MNUAI, CD, doc. 3701/ 3.

⁷⁶ MNUAI, CD, doc. 3701/ 4.

⁷⁷ MNUAI, CD, doc. 3701/ 5.

⁷⁸ MNUAI, CD, doc. 3701/ 9.

⁷⁹ MNUAI, CD, doc. 3701/ 6. și 4701/ 7.

⁸⁰ MNUAI, CD, doc. 3701/ 8.

⁸¹ MNUAI, CD, doc. 37001/ 8.

O dovadă a faptului că avocatul albaiulian dr. Camil Velican era implicat în activitatea artistică a *Asociației* menționate, în 1907, spre pildă, rezultă și din textul așternut pe verso-ul unei cărți de vizită proprii: „*Stimate Domnule Lobonțiu! / Musica s-a aranjat cu 40 Coroane.-/ Deci Te rog, ca suma de sus să-o/ plătești la mâna primarului/ Joska.-/ Alba Iulia la 2 X <1>907/ Cu deosebită stimă.*”⁸²

Despre implicarea în manifestările culturale ale aceleiași organizații a lui O. Murășan vorbește o altă carte de vizită, în mod indirect, dar sugestiv, a candidatului la preoție Octavian G. Simtion, care îi scria din Sibiu, din păcate la o dată nespecificată, casierului asociației: „*Stim<ate>D-le Cassar! / Te rog a solvi cu posibilă urgență/ Nota alăturată precum și cuita D-lui O. / Murășan, trimițându-mi ambele sume/ cu stimă/...*”⁸³

O chitanță de mână, intitulată *Cuita*, emitez în 31 mai 1907 August Cinbulca (uneori își scria numele Cinbulka), în calitate, nota bene, de **fost bedel Reuni<iunii>**, în legătură cu 24 coroane, plus alte 4 coroane încasate ca plată pentru serviciile sale din cursul lunii mai 1907. De reținut este și faptul că funcția de casier al *Reuniunii* o exercita atunci, tot „onoratul Domn Thodose Lobonțiu”⁸⁴.

În 6 mai 1907 cu siguranță s-a organizat și a avut loc un concert la Alba Iulia, conform unei chitanțe de mână, redactată în 8 mai 1907 de către August Cinbulca, în legătură cu 4 coroane și 67 fileri („serie”), pe care le-a primit pentru cheltuielile la care s-a angajat cu ocazia organizării concertului respectiv⁸⁵. O notă interesantă, de mână și ea, din cursul lunii martie 1907, ni-l pune în lumină pe „dirigentu corului” *Reuniunii*, în persoana lui Octavian G. Simtion, deja amintit anterior. Iată textul, cu aerul său de epocă: „*Notă/ Am primit șasăzeci / (60) coróne/ dela cassa Reuniunei de lectură și cantare/ a Econ. și Mes., sub titlul provăzut in/ concluzul comitetului din ședința dela 2/ 15/ Martie 1907.*”⁸⁶ Interesantă cu deosebire este chitanță de mână, scrisă însă pe hârtie de firmă, cu antetul tipărit, textul tipărit și cel de mână fiind redactat în limba română, ceea ce sporește atenția ce se cuvine a fi acordată sursei documentare respective⁸⁷ (cu tuș negru): „Onor. Reuniunea in Loc./ Nota/ 700 Invitări...Kor. 32/ 500 Bilete de intrare 5 feluri...6 [coroane], 50 [fileri], 200 Programe...24 [coroane]/ Summa Kr. 62, 50/ am primit cu mulțumită/ A, Julia in 9/ III 1907/ Fr. Schäser”⁸⁸. Din conținutul acesteia reiese faptul că s-au tipărit la tipografia Schäser din Alba Iulia, în 9 martie 1907, 700 invitații, 500 bilete de intrare de 5 tipuri și 200 de programe, în valoare totală de 62 coroane și 50 fileri, pentru o reprezentație muzicală.

⁸² MNUAI, CD, doc. 3701/ 10.

⁸³ MNUAI, CD, doc. 3701/ 11.

⁸⁴ MNUAI, CD, doc. 3701/ 12.

⁸⁵ MNUAI, CD, doc. 3701/ 13.

⁸⁶ MNUAI, CD, doc. 3701/ 14.

⁸⁷ Antetul său, scris vertical, în partea stângă este următorul: *F. SCHÄSER/ LIBRARIA; TIPOGRAFIA ȘI COMPACTORIA/ DEPOSIT DE TIPĂRITURI PENTRU COMUNE ȘI NOTARI/ GYULAFEHÉRVÁR- ALBA- IULIA- / CALEA CETEȚI (sic!) VIS- A- VIS DE HOTEL HUNGARIA./*

⁸⁸ MNUAI, CD, doc. 3701/ 15.

Tot din 1907 data și o notă de plată autenticată cu timbru fiscal pentru articole achiziționate de la firma *Moreno K./ Gyulafehérvárt/ első divat árúk raktára/*, pe seama *Onoratei Casine*. Suma achitată a fost de 15 coroane și 15 fileri⁸⁹.

Interesantă este desigur chitanța legalizată cu timbru fiscal de 2 fileri, eliberată pe numele lui Octavian G. Simtion „dirig<intele> Reuniunii de musică de la Alba Iulia”, în 8 februarie 1907 de către firma *N. Zeidner/ Buch- und Musikalien-. Papier- und Schreibrequisitenhandlung* din Brașov, redactată și ea în limba română, în legătură cu achiziționarea următoarelor articole: „1 [bucată] „Dima Hora Nr. 76 Partitura”.....10 coroane; 1 [bucată] „Partile pentru Orchestra completă”..... 8 coroane; 1 [bucată] „Voci de cor completă.....1 coroaă, 20 fileri, „spesele poștale” ridicându-se la 77 fileri, iar totalul sumei fiind de 19 coroane, 97 fileri. Scrisul în limba română este al lui Octavian G. Simtion, un scris deosebit de frumos⁹⁰. Aceleași firme din Brașov, furnizoare de partituri muzicale, i se adresa, în 28 ianuarie 1907, același „*dirigint des Rum. Musikvereines*” din Alba Iulia, Octavian G. Simtion, pentru „je 8 Stimmen Sopran Alt u. Bass u. Tenor für/ dynst. 1. Dima Cantece pop. pentru cor mixt [a câte 1 coroaă fiecare].....8 coroaă”, al căror cost s-a suplimentat și cu spesele poștale, de 67 de fileri, suma achitată fiind de 8 coroane și 67 fileri, plus [bucată] *Catalogul „per Nachnahme/ daukend/ erhalten”*, pentru ca de fapt costul total al achiziției respective să se ridice la 8 coroane și 73 de fileri, cum s-a scris, cu creion negru, pe chitanță⁹¹. Chitanțele investigate vorbesc și despre repertoriul corului *Reuniunii*.

În data de 02.06.1907 casierul *Reuniunii* plătea 120 de coroane în contul chiriei pentru localul *Reuniunii*, societății „*Julia*”/ *Institut de credit și economii/ Societate pe acțiuni/*, întreprindere locală românească, se poate considera, suma fiind strânsă din ajutorul dat de Institutul „*Julia*” însuși, precum și din *fondul cultural* al *Reuniunii*⁹².

O notă din 8 mai 1907 se referă la „*Egy zongora szállítás a vigadoban és vissza*”, realizată la firma *Hirling Lajos* din Alba Iulia, costul fiind de 10 coroane⁹³.

Interesantă este și chitanța legalizată cu timbru fiscal a Firmei *Villamos Telep* din Alba Iulia, din aprilie 1907, pentru cei 34 hectowați/ oră curent electric, consumați de *Casina Reuniunii*, din 1 aprilie 1907 până în 30 aprilie 1907, evaluați la 3 coroane, 6 fileri, cărora li s-a adăugat încă 1 coroaă *Áram-mérő-bér*, totalul fiind de 4 coroane și 6 fileri⁹⁴. O altă factură a aceleiași firme data din 31 ianuarie 1907 și se referea, desigur, la consumul electric din cursul lunii ianuarie a aceluiași an, prin care se lua cunoștință că s-au plătit 20 coroane din 60 coroane, pentru consumul de electricitate⁹⁵.

Pentru gândirea impregnată de conștiință națională a liderilor *Reuniunii* este relevant textul raportului de activitate pe anul 1905, redactat de președinte, în numele

⁸⁹ MNUAI, CD, doc. 3701/ 16.

⁹⁰ MNUAI, CD, doc. 3701/ 17.

⁹¹ MNUAI, CD, doc. 3701/ 18.

⁹² MNUAI, CD, doc. 3701/ 20.

⁹³ MNUAI, CD, doc. 3701/ 21.

⁹⁴ MNUAI, CD, doc. 3701/ 22.

⁹⁵ MNUAI, CD, doc. 3701/ 23.

comitetului de conducere, din care transcriem partea de început⁹⁶: *Conduși de principiul/ unirea naște puterea/ ne-am încheșat puterile/ cu cât<i>va ani înainte/ de aceasta în reuniu-/ nea noastră, cu scopul/ ca aceia ce nu putem/ face câte unul, să/ facem cu toții la olaltă,/ așa, ca umăr la umăr,/ prin ajutor împrumutat,/ să aflăm și folosim/ toate mijloacele/ cari ne-ar putea/ asigura un viitor/ mai demn de nu-/ măruș și forțele noastre,/ în acest centru, explotat/ cu deosebire pre/ terenul economiei,/ industriei și comer-/ ciului în timpul din/ urmă într-un mod/ de tot dăunăcios nouă/ românilor și intere-/ selor noastre ca// popor vechiu aici/ înrădăcinat, număros/ și cu un jur curat/ românesc./ Starea dismembrată a societății noastre/ de aici a îngreunat însă mersul...și/ ajungerea mai repede/ la ținta dorită de/ urzitorii acestei/ Reuniuni.- Cari/ altcum totuși, au/ făcut ce au putut,/ ca Reuniunea noastră/ să învingă în parte/ greutățile începutului/ și în butul acestora/ să esiste și să/ aibă prospecte de/ viitor./ Cu un capital mare/ de bani, care altcum/ este basa oricărei/ întreprinderi, de/ orice soi ar fi,/ ce-i drept nu ne/ putem mândri./ Ne mângăiem însă,/ că pre lângă cheltuielile// mari avute cu localul/ casinei în decurs de/ câțiva ani am putut/ ajunge la un capital/ destul de frumos de/ circa 1919 cor<oane> 09 fil<eri>/ băgat în mobiliare/ și în biblioteca ce o avem./ Deci nu vrem să/ facem nici un istoric/ al Reuniunii noastre, rămânând ca relele/ esperiate în trecut/ să pregătească calea/ celor bune în viitor.”*

Pe parcursul primelor decenii ale secolului al XX-lea, *Reuniunea* nu numai că s-a menținut, ci s-a și dezvoltat în chip apreciabil, mulți dintre întreprinzătorii economici români având condiții mai bune de dezvoltare după înfăptuirea Marii Uniri. Un singur exemplu mobilizăm în faza actuală de prelucrare a surselor documentare de care dispunem, cel al zidarului Anghel Roșca, membru ordinar în 1901, donator de carte în beneficiul Bibliotecii *Reuniunii*, care, după 1 Decembrie 1918, a devenit antreprenor și important constructor de biserici în zonă, iar în cadrul *Reuniunii* a ajuns să dețină funcția de vicepreședinte, în timpul președinției avocatului Zaharia Munteanu. Sub președinția celui din urmă, mișcarea reunionistă de la Alba Iulia a fost revigorată, vechile *Statute* fiind reluate și adaptate unui nou context, cu unele îmbunătățiri de organizare internă, în 1920.

Se deschidea o altă etapă importantă din activitatea *Reuniunii*, asupra căreia se va insista, în partea a doua a lucrării de față.

⁹⁶ MNUAI, CD, doc. 3703. Concept, manuscris, nesemnat, atribuibil președintelui *Comitetului Reuniunii* din acel an 1905. La o expertiză grafică fugară, scrisul pare a fi al lui August Cinbulca.